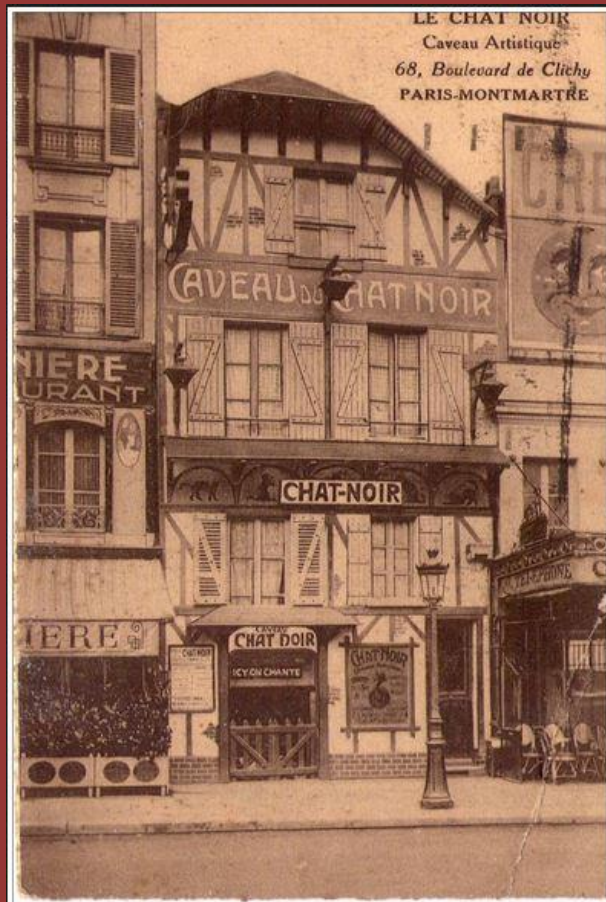

Nézzen be.....

Meg fog lepődni, ha meglátogat engem a történelmi Proviant-Magazin épületében Mainzban. Messze nem vagyok egy porlepte archívum kliséje. Fiatal korom ellenére egy klasszikus vagyok, ha szabad ilyet mondanom. Több mint ezer négyzetméteren tanúsítok igazán muzeális eleganciát. Természetesen Önnek! Végül is megbízást teljesíték. A nyilvánosság kulturális érdekében. Komplettszánert őrzök, egy sajátos művészi formát úgymond! Megalkotóm „a német szatíra dokumentációs centruma” néven jegyzett be a törzskönyvbe. Rögtön Mainzba érkezése után, 1961-ben büszkén „Német Kabaréarchívum”-nak (Deutsches Kabarettarchiv) nevezett el.

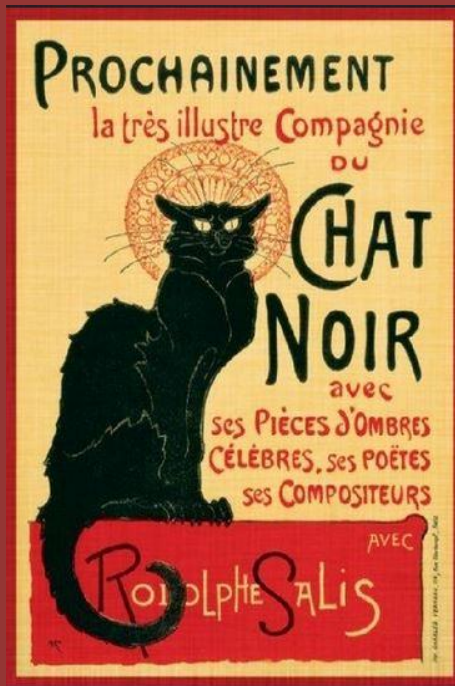
Munkatársaim azóta világszerte gondoskodnak a szatíra színházi és megjelenési formáiról. Ezért jönnek hozzánk olyan gyakran külföldi látogatók. Nemrégiben egy moszkvai egyetemista lány volt itt, hogy húszas évekbeli anyagok után kutasson a doktorijához, egy japán professzorasszony pedig az emigráció időszakának kabaréja iránt érdeklődött.

Egyszer egy doktorandusz a Yale egyetemről kilenc hónapot töltött az archívumban, hogy a politikai dalszerző énekesek elődjai, a históriás énekesek középkorban betöltött szerepének nyomára bukkanjon. A világ minden pontjáról érkező, írásbeli megkeresések mutatják a kincseim iránti érdeklődést. Ezért tudtam a huszonegyedik század kezdete óta eddig jóval több, mint százhatvan kiállítást megnyitni. Hét európai országban. Többek között Franciaországban is. A Maison Heinrich Heine der Cité Universitaire Internationale de Paris-ban: LE MONDE, UN CABARET! Les débuts du cabaret littéraire en Allemagne et en France. Ezt követte Montpellier, Toulouse, Lyon, Dijon. Német nyelvterületen a '100 ÉV KABARÉ' című kiállítással hahniztunk Alzeytől Zürichig. Ez javarészt megmutatja, mi rejtőzik bennem: A zsáner! Ennek megjelenési formái. Története. Nálam a művészekről van szó. Különösen a politikai-irodalmi kabaréről, mint a demokráciát és

szabadságot célzó művészetéről. És szó van a szerzőiről is. A szerzők élettörténetéről. Ezek nem ritkán szenvedéstörténetek is voltak. Szó van ennek jelentőségéről az érdeklődő emberek számára az idő múlásával. A Belle Époque közönsége számára. A császári időkben. A fellendülés és a cenzúra között. Az első és második világháború

között. A demokrácia és a diktatúra, a militarizmus és a fasizmus között. Szó van a túlélés művészetéről. A belső és külső száműzetésben. *Stílusok és a színház falai között*. A kultúránkról van szó. Annak változásáról. A művelődésről. És természetesen a nevetésről. Akkor és most. A magunkon és másokon való nevetésről. A gúny és nyelvezete topográfiájáról az idők változása közepette. Ahogyan szó van a humorról és az emberi-nagyon is emberi (Menschliches, Allzumenschliches, Friedrich Nietzsche könyvének címe - a ford.) költészetéről is. Az abszurdról és a konkrétól. A jelen kritikájáról művészi formában. És, nem utolsó sorban, a szórakoztatásról is. Kezdetről fogva. És a szerelemről! A gyűjtögetés egyébként szintén a szerelem egyik formája, mondta George Steiner amerikai filozófus.

A különböző színművészetek kabarét alkotó kombinációja formafogalmilag csak a tizenkilencedik század késői szakasza óta létezik. Ezt a kombinációt szimbolizálja a szép francia fogalom 'Cabaret', Amely jelenti egyrészt az italmérést, a kiskocsmát, ezzel magában hordozza a bizalmas jelleget. Másrészt pedig az osztott előételes tálat, a Hors d' Oeuvre-Platte-t. Az egyes rekeszek jelentik sorjában a különböző színpadi tudományokat, a zenét, a színházat, az előadást, a táncot, a szkeccseket és a festészetet is. Néhány előfutár után, mint a, Cabarets des Assassins', akik gyilkosokról szóló balladákat énekeltek, a festő, Rodolphe Salis volt az, aki egy őszi estén 1881-ben a saját kocsmájában a 'Le Chat Noir' -ban a Montmartre-on felállt egy hordóra és a jókedvűen mulató, jó módú közönségének különböző művészek előadásait jelentette be. Ekkor született meg az, amit a világ a kor jelenségeit kritizáló irodalmi kabaréként ismer a mai napig! Az úgynevezett Cabarets Artistiques

megalkotójaként Salis, mint bemondó első volt céhében. Kvázi a mindent összekötő szósz az előételes tál közepén. Konferansza hírhedt volt. Alkalmanként sértő, agresszív, csakúgy, mint az előadott szonok. De pont ez volt az, ami az intellektuális párizsi közönséget vonzotta. Az irodalmi elit hamarosan elérte a „Butte sacré”-t. Politikusok és arisztokraták követték őket. Például Victor Hugo és Émile Zola; az olasz szabadságharcos, Giuseppe Garibaldi csakúgy, mint Jérôme Bonaparte herceg, a nagy Napoleon másodunokaöccse, III. Napoleon unokafivére. Sok énekes, zeneszerző és nagy tehetségű szónok lépett fel, akik később jórészt híresek lettek, például Aristide Bruant és Yvette Guilbert, a francia kabaré első nagy dizőze. Férfi ellenpárja, Aristide a kapitalisták kettős erkölcsét támadó társadalomkritikát tartalmazó szonokkal folytatta karrierjét a „Mirliton” nevű helyen. A Henri de Toulouse-Lautrec által készített plakát hatására máig ismerik világszerte. Két 1895-ből származó Chat Noir-plakát került nemrégén a plakátvitrinjeimbe a többi, a huszadik század valamennyi korszakából származó, majdnem húszezer példány közé. A huszadik század a lakosság egy részénél a művészet és kultúra iránti vágygal kezdődött. Az ehhez választott médium,

legalábbis bohém körökben, a kabaré volt. Az író Otto Julius Bierbaum így propagálta: „ Minden művészet és az élet reneszánsza a kabaré! Idetáncolunk egy új kultúrát! A kabarében fogjuk megalkotni a felsőbbrendű embert! Elintézzük ezt az ostoba világot!”

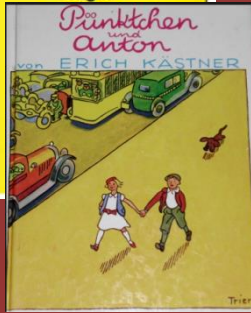
Komolyan gondolta! Sajnos azután egészen mások intézték el a világot. Mégis, történt valami új 1900-ban! Ez az indulás, a készülődés időszaka volt: Az ember, mint az időbe dobott lény. A világ, mint kabaré! Akárcsak a jugendstil, az új művészeti forma szabályos mozgalmat indított el, „trendi” volt, „en vogue” volt, egy hullám volt, amely hamarosan elérte a birodalmi fővárost. Itt aratott sikert a konzervatív Ernst von Wolzogen báró az „Über-Brettli” megnyitásával 1901 január 18-án, a birodalom megalapításának harmincadik évfordulóján. A hely „házirendje” archiválásra került. Nem sokkal ezután Münchenben megjelent a szcénában az „Elf Scharftrichter” (tizenegy hóhér, a kabarétársulat és maga a kabarészínház neve is - a ford.) , az első politikai kabaré Németországban. A társulat tagja volt Frank Wedekind, csakúgy, mint Marc Henry, aki Párizsból érkezett.

Anyai ágon tehát Franciaországból származom, apai ágon pedig a Német Birodalomból. Európai összefonódásból, akárcsak a régi nemesség...ezután már ment minden, mint a karikacsapás! Már 1901-ben csak a Spree mentén negyven üzleti vállalkozás indult kabarészerző-irodalmi profillal. Bécsben megnyílt a „Zum lieben Augustin”, a „Nachtlicht” és a „Fledermaus”. Frida Strindberg, akinek első gyermeke August Strindberg-től született, a második pedig Frank Wedekind-től, megalapította az első kabarét Londonban. Ezt megelőzve már megnyílt Barcelonában az „El quatre Gats”. Krakkóban, Varsóban, Budapesten, Szentpéterváron, egészen Moszkváig sorra nyíltak a kabarék, a francia és német elődök mintájára. Ott, ahol hiányzott az üzleti érzék és az előadásnak sem volt sikere, az épp hogy megalapított üzlet gyorsan tönkre is ment. A szcéna azonban kitartott. Eleinte. Az új művészeti formára jellemző lesz, mint előtte Párizsban, a kocsmakabaré, amely az úgynevezett vagánsok színpada volt. Ezzel megvalósul a bohém művészek álma: Saját műveiket adhatták elő, szabadon, a szervezett keretek közt folyó művészettől távol. Lenyűgöző ennek a művészeti formának a közvetlensége a színpadon: A színházban valamit ejátszottak a közönségnek, a kabarében közvetlenül a közönséget játszották el! A közreműködők azonban igen ritkán kaptak gázsit. Legtöbbször természetben fizették ki őket. Vagy gyűjtöttek nekik. Apropos, vagáns költészet: Elődei és gyökerei mélyen a középkorba nyúlnak. Az úgynevezett „archipoéták” erkölcsi-szatírikus költeményei, szerelmi és bordalai. A Hanns Dieter Hüsck által alapított „Arche Nova”-ban az „archipoéta” szerepét rögtön az első programfüzetben egy tizenkettedik századbéli dallal méltatják. A legjelentősebb gyűjteményt, kereken háromszáz dalt, 1803-ban találták meg Benediktbeuren kolostortemplomában. „beureni dalok”-nak nevezték el a gyűjteményt, amely az új feldolgozásnak köszönhetően világhírű lett: Ez a Carmina

Burana. Vagánsköltészet extravagáns oratórium formájában. Carl Orff grandiózus zenéje által vált időtlenné.

Ezzel szemben a bohém művész maga korhoz kötött jelenség. Így az új kabarészínpadok a pillanattól és a pillanatnak élnek. Hosszú távon egyedül a müncheni Simplicissimus sikeres. Nagyon odaillő ceremóniamester vezette, aki mindenek előtt zseniális üzletasszony volt: Kathi Kobusnak sikerült megteremtenie a művészet és a kereskedelem szimbiózisát. Hatvanöt éven keresztül, 1903-és 1968 között működött a Simpl - ennyi ideig

azóta is csak néhány német kabarészínpad állt fel. És ki mindenki fordult ott meg az első világháború előtt?! Isten, a világ és a müncheni divatot diktáló körök. Tengerentúli túristák és a walesi herceg. Ferdinánd bolgár cár. A belga király! Iparosok és pénzarisztokraták. Wilhelm Voigt cipész, aki „Hauptmann von Köpenick” (Köpenick Kapitánya) néven futott be karriert, pénzért lépett fel a Simplben és saját autogramjait árulta. És egy bizonyos Hans Bötticher. Először állandó vendég, azután házi szerző, majd Joachim Ringelnatz néven lett híres.

Ötvenedik születésnapomra egy kedves idősebb hölgy nekem ajándékozta a „Katakomba arany könyvét” („Goldenes Buch der Katakombe”, a Katakomba egy berlini kabaré volt 1929 és 1935 között - a ford). Régen elhunyt férje, Tibor Kasics és Werner Finck alapították ezt a kabarét 1929-ben, Berlinben. Ebben a csodálatos ajándékban megtalálható Joachim Ringelnatz egy tréfás írása, csakúgy, mint Walter Trier egyik eredeti rajza, aki Erich Kästner könyveinek

illusztrátora volt. Alíráások és frázisok Hans Alberstől egészen Carl Zuckmayerig, Klaus és Heinrich Manntól, Walter Hasenclevertől és George Grosztól, Max Reinhardtól, Erich Mühsamtól, Gustav Gründgenstől, Luigi Pirandellótól és Erwin Picatortól, egészen Alfred Döblinig és Richard Huelsenbeckig.

Utóbbi találta rá a kabaré Dada-formulájára: „Dada a világ kabaréja, csakúgy ahogyan a világ a kabaré, Dada”. A „Cabaret Voltaire’-ben, Zürichben találta fel Hugo Ball a provokációnak ezt az irodalmi formáját a közömbösséggel szemben, amit a polgári világ tanúsított a nagy háború borzalmaival látva. Kurt Tucholsky és Walter Mehring 1918 után kiemelkedő kabarészerzők voltak: Egy magára hagyott köztársaság krónikásai, a harcias szatíra szószólói, akik emellett a közönség szórakoztatására költői vagy elragadóan mulatságos műveket is írtak. Bert Brecht számára a kabaré ösztönzéseként szolgált az epikus színházról alkotott teóriájához. Otto Reutter kupléival, Friedrich Hollaender és Rudolf Nelson sanzonjaival, amelyeket olyan sztárok énekeltek, mint Claire Waldoff és Marlene Dietrich, a kabaré elsősorban Berlinben, nagy revükben és varietészínpadokon fordult meg. Münchenben Karl Valentinnel népies-abszurd formában a gyökértelen, szomorú komikus figuráját testesíti meg. 1932-ben, egy évvel Hitler hatalomátvétele előtt, Werner Finck zavartan mosolyogva áll a színpadon és előre tekint. Elképzeli, hogy mi fog történni, ha a náci kezébe kerül a kormányzás. Így jósol: „A Harmadik Birodalom első heteiben parádékat fognak tartani. Ha ezeket a parádékat az eső, jégeső

vagy hó megakadályozza, a környék összes zsidóját le fogják löni.” - Ez a csattanó, ahogyan az nem sokára kiderült, nem poén volt.

A náci hatalom idején Finck megpróbálja a viccet ellenállásként megélni. Kabarészínészek és szatirikusok százai éltek a Harmadik Birodalom ideje alatt koncentrációs táborokban. Az ő képviselőikben emlékezünk meg olyan művészekről, akiket ajtó előtt, a mainzi Romano Guardini téren szatíra-csillaggal tüntettek ki: Erich Mühsam, Fritz Grünbaum és Kurt Geron. Meghaltak Oranienburgban, Dachauban és Auschwitzben.

1945 május 8. után a kabaré igazi reneszánsza kezdődik meg. A „Trizonesien”-ben dacos-melankólikus az ének: Hurrá, még élünk. A

düsseldorfi „Kom(m)ödchen”ben a kabaré új mércét állít a politikai-irodalmi igények területén, Eric Kästner Münchenben ismét elkezdi írni, és Günter Neumann „Insulanern”-jével a RIAS-Berlin rádióadó a kabarét belesugározza a hidegháborúba. Wolfgang Neuss-szal az elnyomás és a gazdasági csoda éveinek következményeit sulykolja a tudatokba az NSZK-ban és nemsokára a müncheni „Lach- und

Schießgesellschaft”-al, valamint a berlini „Stachelschweinen”-nel tévé felvételre alkalmas szilvesztert ünnepel. Így fogalommá válik a tág polgári közönség számára. Akkoriban tette naggyá a televízió a politikai kabarét. Az NDK-ban a kabaré negyven éven keresztül többé-kevésbé könnyen illeszkedett a valóságosan létező cenzúra korláta közé. Kétegy esetén meggyőzve a szocializmus jobb ügyéről. Ez más lapra tartozik – de Bernburg an der Saale kastélyában lelt otthonra az NDK kabarétörténetének gyűjteménye és dokumentációja Franz-Josef Degenhardtal nyugaton a neonácik előrenyomulása ellen énekel a hatvanas években, agitál az APO-val (Ausserparlamentarische Opposition, magyarul Parlamentenkívüli Ellenzék - a ford.) a viharos hetvenes években és a végén Hanns Dieter Hüsch „Hagenbuch”-jával mindent és mindenkit betegnek és örültnek nyilvánít.

A nyolcvanas években a kabaré a „Drei Tornados”-szal dübörög végig az új sponti-szcénán (baloldali politikai aktivisták egyesülete- a ford.) és az alternatív szcénán, Thomas Freitaggal Kohl kancellárt parodizálja vég nélkül, aki a reálszatíra feltalálója „ebben a mi országunkban” („in diesem unserem Lande”, Kohl kancellár tipikus szóvirágainak egyike - a ford.), Gerhardt Polttal a mentális gyökereket boncolja, Richard Roglerrel elviseli a szellemileg-erkölcsileg kiforgatott szabadságot a cinizmusban (Rogler egyik előadásának a címe

Freiheit aushalten!, magyarul: Elviselni a szabadságot! - a ford.) és a feltörekvő magán televíziózásban egyre inkább felfedezi piaci értékét. Azóta a kabaré és a komédia között ingadozik, a politikailag megalapozott elkötelezettség és a nagyfokú szerzési hajlam között, a német kabarészínpadok és a nagy arénák között. A „tréfa, szatíra és ironia”, amikkel egykor a körülményeket akarták megbolygatni, több, mint száz évvel később egyre inkább engedett a szórakoztatóipar törvényeinek. Az ország megváltozott. Mindenütt paradigmaváltás. De ez az idők folyamán mindig így volt. Még az alaptörvények sem váltják be mindig a hozzájuk fűzött reményeket. Mindennek megvan a kiindulópontja, folyamata, átmenete, . És valamikor kultúrtörténete - amit én a kabaré

számára dokumentálhatok. Tehát: Üdvözöljük! Bienvenue! Welcome! Nézzen be.
Szakítson rá időt! Foglaljon le! Látogasson el hozzánk! Egy nap talán találkozunk!

Az Ön Német Kabaréarchívuma

